ששהו את קיניהן מיהא מעלה עליהן הכתוב כאילו שכבום בזיון קדשים דכתיב [1]גם בטרם יקטירון את החלב ובא נער הכהן ואמר לאיש הזובח תנה בשר לצלות לכהן ולא יקח ממך בשר מבושל כי אם חי ויאמר אליו האיש קטר יקטירון כיום החלב וקח לך כאשר תאוה נפשך ואמר לו כי עתה תתן ואם לא לקחתי בחזקה ותהי חטאת הנערים גדולה מאד את פני ה' כי נאצו האנשים את מנחת ה': מקדש ראשון מפני מה חרב מפני ג' דברים שהיו בו ע"ז וגלוי עריות ושפיכות דמים ע"ז דכתיב [2]כי קצר המצע מהשתרע (א) מאי קצר המצע מהשתרע א"ר יונתן קצר מצע זה מהשתרר עליו שני רעים כאחד [2]והמסכה צרה כהתכנס א"ר שמואל בר נחמני כי מטי רבי יונתן להאי קרא בכי אמר מאן דכתיב ביה [3]כונס כנד מי הים נעשית לו מסכה צרה גלוי עריות דכתיב [4]ויאמר ה' יען כי גבהו בנות ציון ותלכנה נטויות גרון ומשקרות עינים הלוך וטפוף תלכנה וברגליהן תעכסנה יען כי גבהו בנות ציון שהיו מהלכות ארוכה בצד קצרה ותלכנה נטויות גרון שהיו מהלכות בקומה זקופה ומשקרות עינים דהוו מליין כוחלא עיניהן הלוך וטפוף תלכנה שהיו מהלכות עקב בצד גודל וברגליהן תעכסנה א"ר יצחק שהיו מביאות מור ואפרסמון ומניחות במנעליהן (ב) וכשמגיעות אצל בחורי ישראל בועטות ומתיזות עליהן ומכניסין בהן יצה"ר כארס (ג) בכעוס שפיכות דמים דכתיב [5]וגם דם נקי שפך מנשה [הרבה מאד] עד אשר מלא את ירושלם פה לפה (ד) אבל מקדש שני שהיו עוסקין בתורה ובמצות וגמילות חסדים מפני מה חרב מפני שהיתה בו שנאת חנם ללמדך ששקולה שנאת חנם כנגד שלש עבירות ע"ז גלוי עריות ושפיכות דמים (ה) רשעים היו אלא שתלו בטחונם בהקב"ה אתאן למקדש ראשון דכתיב [6]ראשיה בשוחד ישפוטו וכהניה במחיר יורו ונביאיה בכסף יקסמו ועל ה' ישענו לאמר הלא ה' בקרבנו לא תבוא עלינו רעה לפיכך הביא עליהן הקב"ה ג' גזרות כנגד ג' עבירות שבידם שנאמר [7]לכן בגללכם ציון שדה תחרש וירושלים עיין תהיה והר הבית לבמות יער ובמקדש ראשון לא הוה ביה שנאת חנם והכתיב [8]מגורי אל חרב היו את עמי לכן ספוק אל ירך וא"ר (אליעזר) אלו בני אדם שאוכלין ושותין זה עם זה ודוקרין זה את זה בחרבות שבלשונם ההיא בנשיאי ישראל הואי דכתיב [8]זעק והילל בן אדם כי היא היתה בעמי ותניא זעק והילל בן אדם יכול לכל תלמוד לומר היא בכל נשיאי ישראל ר' יוחנן ור"א דאמרי תרווייהו ראשונים שנתגלה עונם נתגלה קצם אחרונים שלא נתגלה עונם לא נתגלה קצם אמר רבי יוחנן טובה צפורנן של ראשונים מכריסו של אחרונים א"ל ריש לקיש אדרבה אחרונים עדיפי אף על גב דאיכא שעבוד מלכיות קא עסקי בתורה אמר ליה בירה תוכיח שחזרה לראשונים ולא חזרה לאחרונים שאלו את רבי אלעזר ראשונים גדולים או אחרונים גדולים אמר להם תנו עיניכם בבירה איכא דאמרי אמר להם עדיכם בירה ריש לקיש הוי סחי בירדנא אתא רבה בר בר חנה יהב ליה ידא א"ל אלהא סנינא לכו דכתיב [9]אם חומה היא נבנה עליה טירת כסף ואם דלת היא נצור עליה לוח ארז אם עשיתם עצמכם כחומה ועליתם כולכם בימי עזרא נמשלתם ככסף שאין רקב שולט בו עכשיו שעליתם כדלתות נמשלתם כארז שהרקב שולט בו מאי ארז אמר עולא ססמגור מאי ססמגור אמר רבי אבא בת קול כדתניא משמתו נביאים האחרונים חגי זכריה ומלאכי נסתלקה רוח הקדש מישראל ועדיין היו משתמשין בבת קול וריש לקיש מי משתעי בהדי רבה בר בר חנה ומה רבי (אליעזר) דמרא דארעא דישראל הוה ולא הוה משתעי ר"ל בהדיה דמאן דמשתעי ר"ל בהדיה בשוק יהבו ליה עיסקא בלא סהדי בהדי רבב"ח משתעי אמר רב פפא שדי גברא בינייהו או ריש לקיש הוה וזעירי או רבה בר בר חנה הוה ור"א כי אתא לקמיה דרבי יוחנן א"ל לאו היינו טעמא (ו) א"נ סליקו כולהו בימי עזרא לא הוה שריא שכינה במקדש שני דכתיב [10]יפת אלהים ליפת וישכן באהלי שם

אף

ששהו את קיניהן. שהיו מביאות כמלאות ימי לידתן ליטהר לאכול בקדשים והם היו בעלי (ז) גיאות והיו מתרשלין בהקרבתן והנשים ממתינות שם עד שיקריבום ומשהות מלחזור למקומן אצל בעליהן ומבטלין את הנשים מפריה ורביה: **מהשתרע.** דריש בנוטריקון מהשתרר ריע אחד: **שני ריעים.** (ח) צלם שהעמיד מנשה בהיכל. צרה לשון ריעות כשתי נשים לאיש אחד וכעסתה צרתה (שמואל א א) ואשה אל אחותה לא תקח לצרור (ויקרא יח): **ראשיה בשוחד ישפוטו.** סיפיה דקרא ועל ה' ישענו לאמר הלא ה' בקרבנו וגו': **ועליהם.** אמקדש ראשון קאי: **ושלש גזירות.** שדה (ט) עיין ובמות יער. ועיין חורבה במטאטא השמד (ישעיה יד) כמו ויעה ברד מחסה כזב (שם כח): **שנתגלה עונם.** לא היו מכסין פשעיהם: **נתגלה קצם.** לפי מלאות לבבל שבעים שנה אפקוד אתכם (ירמיה כט): **אחרונים לא נתגלה עונם.** בני מקדש שני רשעים היו בסתר: **בירה תוכיח.** בית המקדש: **עידיכם בירה.** בנין הבית עד לכם כדבר שלא חזר לנו וחזר לראשונים: **סנינא לכו.** לכל בני בבל שלא עלו בימי עזרא ומנעו שכינה מלבוא (פ) מלשוב לשרות בבית שני: **נמשלתם ככסף.** שאינו נרקב כך לא הייתם חסרים שכינה: **כדלתות.** שער שיש בו שני דלתות פותח אחד וחבירו סוגר כך עליתם לחצאין: **שהרקב שולט בו.** מקצתו תולעת אוכלתו מתוכו ומקצתו קיים כך קצת חזון שכינה היה שם וכלו לא היה: **מאי ארז.** מאי נמשלתם לארז דקאמר: **אמר עולא ססמגור.** (י) מכתתו ומגררו מכפנים. ססמגור שם תולעת: **מאי ססמגור.** כלומר למה נמשלו בבית שני לססמגור לענין שריית שכינה: **א"ר אבא בת קול.** נשתייר להו כאשר נשאר מן הארז מקצת מועט: **שדי גברא בינייהו.** או (כ) הרומן תחליף או הפושט היד אי ר"ש בן לקיש הוה הרומן זעירי פשט לו היד או רבה בר בר חנה פשט לו היד ור"א היה הרומן: **כי אתא.** ר"ש בן לקיש לקמיה דר' יוחנן וסיפר לו כך אמרתי לו לפלוני:

אעפ"י

רבי אלעזר דמרא דארעא דישראל הוה לא הוה משתעי רשב"ל בהדיה. פי' לא היה מתחיל לדבר עמו אבל כשר"א היה מתחיל לדבר עם ריש לקיש היה משיב לו כדאשכחן בפ"ק דזבחים (דף ה.) גבי רמי ר"ל על מעוהי ומקשי אם כשרים הן לירצו כו' שהשיב לו ר"א וגם הוא חזר והשיב לו:

איני

תוספות ישנים לא הוה משתעי ר"ש לקיש בהדיה. כלומר לא היה פותח לדבר עמו בשום מילתא דבדיחותא אבל מצינו (א) בכתובות פרק שני (דף כח.) (ובזבחים פ"ק) (דף ה.) שדיבר עמו שמעת מיליה דבר נפחא כו':

רבינו חננאל

מקדש ראשון חרב על ג' דברים עבודה זרה וגילוי עריות ושפיכות דמים כו'. אבל שנאת חנם לא היתה אלא בנשיאיהם ולא בשאר העם. רשעים הם ותלו בטחונם בהקב"ה שנאמר ועל ה' ישענו לאמר. מקדש שני אע"פ שהיתה בהם [תורה ומצות וגמ"ח חרב משום שנאת חנם]. ללמד ששקולה שנאת חנם כנגד עבודה זרה וגילוי עריות ושפיכות דמים. [אם חומה היא נבנה עליה טירת כסף] פי' אם עלו כולם, היו כחומה ולא היו נמאסים, כדכתיב הן אל כביר ולא ימאס והיו [נ"א אלא היו] נבנים בטירת כסף והיתה רוח הקודש שורה בהם, וכיון שעלו בדלדלות, נסתלקה מהן רוח הקודש ודברי הנבואה באין להן כמלוח ארז שהן ברח פי' בת קול. דאמר מר משמתו חגי זכריה ומלאכי נסתלקה רוח הקודש מישראל ועדיין היו משתמשין בבת קול כו'. אמאי לא שריא במקדש שני שכינה, דכתיב וישכון באהלי שם.

תורה אור

1. גם בטרם יקטרון את החלב ובא נער הכהן ואמר לאיש הזבח תנה בשר לצלות לכהן ולא יקח ממך בשר מבשל כי אם חי: ויאמר אליו האיש קטר יקטירון כיום החלב וקח לך כאשר תאוה נפשך ואמר לא כי עתה תתן ואם לא לקחתי בחזקה: ותהי חטאת הנערים גדולה מאד את פני יי כי נאצו האנשים את מנחת יי:
שמואל א ב טו-יז
2. כי קצר המצע מהשתרע והמסכה צרה כהתכנס: ישעיהו כח כ
3. כנס כנד מי הים נתן באצרות תהומות:
תהלים לג ז
4. ויאמר יי יען כי גבהו בנות ציון ותלכנה נטויות גרון ומשקרות עינים הלוך וטפף תלכנה וברגליהם תעכסנה:
ישעיהו ג טז
5. וגם דם נקי שפך מנשה הרבה מאד עד אשר מלא את ירושלם פה לפה לבד מחטאתו אשר החטיא את יהודה לעשות הרע בעיני יי:
מלכים ב כא טז
6. ראשיה בשחד ישפטו וכהניה במחיר יורו ונביאיה בכסף יקסמו ועל יי ישענו לאמר הלוא יי בקרבנו לא תבוא עלינו רעה:
מיכה ג יא
7. לכן בגללכם ציון שדה תחרש וירושלם עיין תהיה והר הבית לבמות יער: מיכה ג יב
8. זעק והילל בן אדם כי היא היתה בעמי היא בכל נשיאי ישראל מגורי אל חרב היו את עמי לכן ספק אל ירך:
יחזקאל כא יז
9. אם חומה היא נבנה עליה טירת כסף ואם דלת היא נצור עליה לוח ארז:
שיר השירים ח ט
10. יפת אלהים ליפת וישכן באהלי שם ויהי כנען עבד למו:
בראשית ט כז

מסורת הש"ס

א) [תוספתא סוף מנחות], ב) [סנהדרין קג: ע"ש], ג) שבת סב: ע"ש, ד) [ועיין תוספות ב"מ ל: ד"ה לא], ה) [שבת קלט.], ו) [שם], ז) [נ"ל אלעזר], ח) [עיין ע"י], ט) סוטה מח: סנהדרין יא., י) [נ"ל אלעזר], כ) [נדה כ: גיטין יט:], ל) [מגילה ט: ע"ש], מ) בע"י ליתא: מלבוא,

הגהות הב"ח

(א) גמ' מהשתרע והמסכה צרה כהתכנס מאי קצר: (ב) שם במנעליהן ומהלכות בשוקי ירושלים וכשמגיעות כו' בועטות בקרקע ומתיזות: (ג) שם כארס דעכנא שפיכות דמים כו': (ד) שם פה לפה רשעים היו אלא שתלו בטחונם וכו' והר הבית לבמות יער אבל מקדש שני שאנו בקיאים בו שהיו עוסקין בתורה כו': (ה) שם ושפיכות דמים ובמקדש ראשון לא הוה ביה שנאת חנם והכתיב כצ"ל והשאר נמחק: (ו) שם דא"נ סליקו: (ז) רש"י ד"ה ששהו כו' בעלי גאוה והיו: (ח) שם ד"ה שני רעים. שהעמיד מנשה צלם בהיכל כצ"ל: (ט) שם ד"ה ושלש גזירות כו' שדה ועיין ובמות יער עיין חורבה: (י) שם ד"ה אמר עולא כו' ססמגור. שהוא מכתתו ומגררו מכפנים שם התולעת: (כ) שם ד"ה שדי גברי כו' או את הרומן תחליף או את הפושט:

מוסף רש"י

ששהו את קיניהן. שהיו מאחרין להקריב שום קרבן אלא בקושי, כדכתיב (ש"א ב) גם בטרם יקטירון את החלב וגו', וכשהיו זבות ויולדות באות ממקום אחר לשילה להקריב את קיניהן, והן היו משהין מלהקריבן והנשים לא היו יכולין לסמוך עליהם שיקריבו והיו שוהות שם ולא היו חוזרות אצל בעליהן עד שראו קיניהן קרבין והיו טהורות לקדשים וליכנס לעזרה, לפיכך מעלה עליהם כאילו שכבום, שהיו מונעים אותן מפריה ורביה (שבת נה:). **מהשתרר עליו שני רעים.** שכינה ודמות הפסלים. מצע, בית המקדש (סנהדרין קג:). **נעשית לו מסכה צרה.** כאשה שנעשית צרה לחברתה (שם). **שהיו מהלכות ארוכה בצד קצרה.** שמרלה נפה על ראש חברתה והיא נראית נה, ונשואות היו לפיכך מספר כנותן (שבת סב:). **ומשקרות עינים דהוו מליין בוחלא.** לשון סיקרא, סיקור, לשון הנטיה (שם). **עקב בצד גודל.** למעט בהילוכן שהיו מסתכלין בה ויהא פיהם בפסיעותיה (שם). **תעכסנה.** כמו (משלי ז) וכעכס אל מוסר אויל, והוא ארס של נחש, וקורי ליה עכס על שם שאינו מטילו אלא על ידי כעס (שבת שם). **בכעוס.** נחש כעוסה (שם). **ג' גזרות.** שדה תחרש, עיין תהיה, ולבמות יער (שם). **כנגד ג' עבירות.** בשחד ישפוטו, במחיר יורו, ונביאיה בכסף יקסמו (שם). **יהב ליה ידא.** שישען ר' שמעון בן לקיש עליו ויצא לשפת הנהר (קדושין כג.). **דמרא דארעא דישראל הוה.** בקי מכל חבריו (גיטין יט.) בקי במראות דם מכל חכמי ארץ ישראל (נדה כ:).

(א) נ"ל בכתובות פ"ב שדיבר כו' שמע' מילי דבר נפחא כו' ובזבחים פ"ק.